

Undersökningarna av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF)

2014

LE0106

I denna beskrivning redovisas först allmänna uppgifter om undersökningen samt dess syfte och historik. Därefter redovisas undersökningens innehåll och tillförlitlighet samt hur den genomförs och hur man kan ta del av resultaten. Genom att klicka på en rubrik i innehållsförteckningen kommer man direkt till aktuellt avsnitt.

Innehållsförteckning

A	Allmänna uppgifter	2
A.1	Ämnesområde	2
A.2	Statistikområde	2
A.3	SOS-klassificering	2
A.4	Statistikansvarig	2
A.5	Statistikproducent	2
A.6	Uppgiftsskyldighet	3
A.7	Sekretess och regler för behandling av personuppgifter	3
A.8	Gallringsföreskrifter	3
A.9	EU-reglering	3
A.10	Syfte och historik	3
A.11	Statistikanvändning	4
A.12	Uppläggning och genomförande	4
A.13	Internationell rapportering	4
A.14	Planerade förändringar i kommande undersökningar	5
B	Kvalitetsdeklaration	5
B.0	Inledning	5
B.1	Innehåll	6
1.1	Statistiska målstorheter	6
1.1.1	Objekt och population	6
1.1.2	Variabler	6
1.1.3	Statistiska mått	8
1.1.4	Redovisningsgrupper	8
1.1.5	Referenstider	8
1.2.	Fullständighet	9
B.2	Tillförlitlighet	9
2.1	Tillförlitlighet totalt	9
2.2	Osäkerhetskällor	9
2.2.1	Urval	9
2.2.2	Ramtäckning	10
2.2.3	Mätning	11
2.2.4	Svarsbortfall	13
2.2.5	Bearbetning	14
2.2.6	Modellantaganden	14
2.3	Redovisning av osäkerhetsmått	14

B.3	Aktualitet	15
3.1	Frekvens	15
3.2	Framställningstid	15
3.3	Punktlighet	15
B.4	Jämförbarhet och sam användbarhet	15
4.1	Jämförbarhet över tiden	15
4.2	Jämförbarhet mellan grupper	16
4.3	Sam användbarhet med annan statistik	16
B.5	Tillgänglighet och förståelighet	17
5.1	Spridningsformer	17
5.2	Presentation	17
5.3	Dokumentation	17
5.4	Tillgång till primärmaterial	17
5.5	Upplysningstjänster	17

A Allmänna uppgifter

A.1 Ämnesområde

Ämnesområde: Levnadsförhållanden

A.2 Statistikområde

Statistikområde: Levnadsförhållanden

A.3 SOS-klassificering

Tillhör SOS: Nej

För undersökningar som ingår i Sveriges officiella statistik gäller särskilda regler när det gäller kvalitet och tillgänglighet, se Förordningen om den officiella statistiken (2001:100).

A.4 Statistikansvarig

Myndighet/organisation: Statistiska centralbyrån (SCB)
Postadress: Box 24300, 104 51 Stockholm
Besöksadress: Karlavägen 100
Kontaktperson: Helena Rudander
Telefon: 08-506 941 24
E-post: fornamn.efternamn@scb.se

A.5 Statistikproducent

Myndighet/organisation: Statistiska centralbyrån (SCB)
Postadress: Box 24300, 104 51 Stockholm
Besöksadress: Karlavägen 100
Kontaktperson: Helena Rudander
Telefon: 08-506 941 24
E-post: fornamn.efternamn@scb.se

A.6 Uppgiftsskyldighet

Uppgiftsskyldighet föreligger inte enligt lagen om den officiella statistiken (SFS 2001:99).

A.7 Sekretess och regler för behandling av personuppgifter

I myndigheternas särskilda verksamhet för framställning av statistik gäller sekretess enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Vid automatiserad behandling av personuppgifter gäller reglerna i personuppgiftslagen (1998:204). På statistikområdet finns dessutom särskilda regler för personuppgiftsbehandling i lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

A.8 Gallringsföreskrifter

Hösten 2011 beslutade Riksarkivet att Barn-ULF ska avidentifieras, vilket innebär att personuppgifter (bl.a. personnummer) kommer att gallras bort (RA 231-2011/4357). Detta arbete har gjorts i filer bakåt i tiden och kommer fr.o.m. insamlingen 2014 genomförs löpande för varje år, se mer under A.14.

A.9 EU-reglering

För Barn-ULF finns ingen EU-reglering.

A.10 Syfte och historik

Syfte

Undersökningarna av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF) visar hur barn har det och hur de upplever sin vardag. Vi frågar barnen om hur de mår, situationen i skolan, vad de gör på sin fritid samt relationen till kompisar, föräldrar, lärare och andra vuxna.

Denna undersökning genomförs inom ramen för *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC)*. Detta i och med att urvalet för barn är samtliga barn som bor minst halva tiden med en person som har intervjuats i ULF/SILC och som är barnets förälder eller föräldrarnas sambo. Att fråga barnen direkt istället för att fråga föräldrarna i ULF/SILC om deras barn, ger just barnens uppfattning av händelser och situationer i det dagliga livet.

I och med samhörigheten mellan Barn-ULF och ULF/SILC görs en matchning mellan dessa register, där ett urval av uppgifter som kommer från barnens föräldrar läggs till Barn-ULF. Detta medför att barnens svar kan redovisas uppdelat efter familjens bakgrund, vilket görs vid publiceringen på SCB:s webbplats, där flickor och pojkar till exempel redovisas uppdelat efter föräldrarnas utbildningsnivå, hushållstyp samt om barnet har svensk eller utländsk bakgrund. Efter denna matchning avidentifieras Barn-ULF, se mer under 5.4 Tillgång till primärmaterial.

Historik

År 2001–2003 genomförde SCB i samarbete med Socialforskningsinstitutet (SOFI) vid Stockholms universitet intervjuer med barn i åldrarna 10–18 år om deras levnadsförhållanden. Från och med år 2004 genomför SCB *Undersökningarna av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF)* i egen regi.

Uppgifter till Barn-ULF samlades till en början in genom enbart besöksintervjuer. År 2006 genomfördes cirka hälften av intervjuerna genom besök och cirka hälften genom telefon. Från och med 2007 genomförs enbart telefonintervjuer.

Inför 2009 års undersökning genomfördes en översyn av frågeinnehållet i Barn-ULF. Översynen ledde till att en del frågor togs bort för att ge plats åt andra samt att några frågor omformulerades.

Ytterligare en översyn skedde inför undersökningsår 2013. Även denna ledde till omformuleringar av ett antal frågor samt att ett par frågor togs bort.

Vissa mindre justeringar har gjorts av frågor i samband med undersökningsår 2014 samt att sex stycken frågor har tagit bort.

A.11 Statistikanvändning

Statistiken används av Regeringskansliet, Barnombudsmannen, forskare, massmedia och allmänheten. Den kan då utgöra underlag för såväl forskning, planering och utvärdering av offentlig verksamhet som samhällsdebatt.

A.12 Uppläggning och genomförande

Barn-ULF genomförs och redovisas årligen. Urvalet är samtliga barn i åldrarna 10–18 år som bor minst halva tiden med en person som har intervjuats i ULF/SILC och som är barnets förälder eller föräldrarnas sambo. År 2014 bestod urvalet av 1 194 individer i åldrarna 10–18 år, varav 678 har intervjuats. De barn som intervjuas i Barn-ULF belönas med en biocheck.

Intervjuerna sker från och med 2007 genom datorstödda telefonintervjuer, dvs. intervjufrågorna läggs in i ett datorprogram och läses upp i telefon av intervjuaren som också registrerar svaren. Antalet intervjuare som arbetar med insamlingen uppgår till ungefär 160 personer. Undersökningen kompletteras med uppgifter från ULF/SILC, både registeruppgifter och intervjudata, för att bland annat kunna bilda redovisningsgrupper. Fältarbetsperioden sträcker sig från vecka 3 till och med vecka 51.

A.13 Internationell rapportering

För Barn-ULF sker ingen internationell rapportering.

A.14 Planerade förändringar i kommande undersökningar

Som en följd av Riksarkivets beslut kommer personuppgifter (bl.a. personnummer) i Barn-ULF att gallras, se avsnitt A.8 *Gallringsföreskrifter*. Denna gallring påbörjas 2014 och görs för åren bakåt i tiden (2001 – 2013). För personuppgifter från och med 2014 genomförs gallring löpande varje år.

Gallringen kommer att ta bort möjligheten att matcha på uppgifter från föräldrarna (ULF/SILC) till filen med barnuppgifter (Barn-ULF), vilket görs via personnummer. För att ändå möjliggöra analyser mellan barn och deras föräldrar kommer dock ett antal uppgifter från ULF/SILC läggas till filen med barnuppgifter innan gallringen görs, se avsnitt 5.4 *Tillgång till primärmaterial*.

Från och med insamlingen under 2015 höjs åldersgränsen för barn som intervjuas från 10 till 12 år. Därmed blir det barn 12-18 år som kommer att ingå i undersökningen. Detta beslut grundas bland annat på en förstudie som gjordes 2013, där de yngsta barnens medverkan i Barn-ULF utvärderades (barn 10-12 år).

Inför insamlingen 2016 genomförs en större översyn där det huvudsakligen handlar om att minska intervjutiden för barnen. Detta medför att ett antal frågor tas bort samt att vissa frågor och svarsalternativ ändras. Även en tydligare ämnesindelning införs. Det nya formuläret testas under våren 2015 där ett urval av barn intervjuas.

B Kvalitetsdeklaration

B.0 Inledning

SCB deklarerar kvaliteten i undersökningar enligt ett kvalitetsbegrepp som består av fem huvudkomponenter:

- (1) **Innehåll**, som framför allt gäller statistikens målstorheter.
- (2) **Tillförlitlighet**, som avser osäkerhetskällor och hur dessa påverkar statistiken.
- (3) **Aktualitet**, som omfattar tidsaspekter som spelar roll för hur väl statistiken beskriver nuläget.
- (4) **Jämförbarhet och sammanvändbarhet**, som avser möjligheter till jämförelser, över tiden och mellan grupper, samt till att använda statistiken tillsammans med annan statistik.
- (5) **Tillgänglighet och förståelighet**, som avser statistikens fysiska tillgänglighet och dess förståelighet.

För mer information om kvalitetsbegreppet för officiell statistik och en mer detaljerad redovisning av innebörden i de fem huvudkomponenterna, se rapporten *Kvalitetsbegrepp och riktlinjer för kvalitetsdeklaration av officiell statistik (MIS2001:1)* i serien *Meddelande i samordningsfrågor för Sveriges officiella statistik*. Publikationen finns att tillgå på SCB:s webbplats.

B.1 Innehåll

1.1 Statistiska målstorheter

1.1.1 Objekt och population

Objektet i undersökningen är barn. Målpopulationen omfattar alla barn i Sverige som fyller 10–18 år under 2014.

För att kunna beskriva målpopulationen görs ett urval från en rampopulation. Grunden till urvalet för Barn-ULF är *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC)* se avsnitt 2.2.1 *Urval*, vilket medför att målpopulation och rampopulation (registrerad population) i ULF/SILC påverkar Barn-ULF. Urvalet för barn består av samtliga barn som bor minst halva tiden med en person som har intervjuats i ULF/SILC och som är barnets förälder eller föräldrarnas sambo. Se www.scb.se/ulf för information om ULF/SILC.

1.1.2 Variabler

Barn-ULF beskriver barns levnadsförhållanden genom ett 120-tal frågor som berör flera olika välfärdsaspekter, som inflytande hemma och i skolan, hälsa, relationer med familj och vänner, fritid, materiella tillgångar m.m.

Vid redovisning av statistiken kompletteras barnens svar med bakgrundsuppgifter från ULF/SILC, som t.ex. kön, hushållets socioekonomiska grupp och hushållstyp.

Nedan redovisas exempel på variabler som redovisas i statistiken:

Skolan (om läxor, relationer, arbetsmiljö och stress)

- Får hjälp med läxorna vid behov
- Får hjälp av lärarna med skolarbetet
- Har minst en nära vän i klassen
- Andra elever slår mig minst en gång i månaden
- Har ofta läxor och prov samtidigt i olika ämnen
- Det finns någon i min klass som är mobbad
- Det är svårt att hinna äta på lunchen
- Kan vara med och bestämma hur skolmiljön ska se ut
- Är stressad p.g.a. läxor eller prov
- Är stressad p.g.a. höga krav från lärare

Fritid och kulturella besök

- Läser böcker minst en dag i veckan
- Följer nyheter minst en dag i veckan
- Idrottar i klubb/förening minst en dag i veckan
- Helt ledig minst en dag i veckan
- Varit på teater senaste halvåret
- Varit på bio senaste halvåret
- Besökt museum senaste halvåret

Hälsa

- Hälsan är bra
- Är nästan alltid på gott humör
- Har svårt att koncentrera sig
- Är ofta sur och irriterad
- Känner sig ofta ledsen eller nere
- Hoppas över lunchen minst en gång i veckan
- Tränar minst en gång i veckan

Ekonomi och materiella resurser

- Har eget rum
- Har egen mobil
- Har egen cykel
- Har inte råd att köpa något kompisarna har
- Har inte råd att följa med kompisar

Trygghet

- Känner många i området där jag bor
- Det finns andra barn eller ungdomar jag vill undvika där jag bor
- Har hänt att någon har hotat, slagit eller jagat mig där jag bor
- Känner mig trygg där jag bor (på kvällen respektive dagen)
- Känner mig trygg på rasterna

Hushållssysslor

- Bäddar min säng minst en gång i veckan
- Diskar eller plockar i/ur diskmaskinen minst en gång i veckan
- Städar mitt rum minst en gång i veckan
- Hjälper till att laga mat hemma minst en gång i veckan
- Dugar eller dukar av minst en gång i veckan
- Passar syskon minst en gång i veckan

Relationer till föräldrar och kompisar

- Har kompisar hemma minst en dag i veckan
- Kommer överens med mamma/pappa
- Föräldrar noga med vart jag går och vem jag ska träffa
- Får vara med och bestämma om saker som rör mig
- Lätt att få tag på mamma/pappa på jobbet

Psyksomatiska besvär

- Har huvudvärk minst en gång i veckan
- Har ont i magen minst en gång i veckan
- Har känt mig stressad minst en gång i veckan
- Har sovit dåligt minst en gång i veckan

Medievanor

- Tittar på TV-program eller film minst 3 timmar per dag
- Är ute på internet minst 3 timmar per dag
- Råkat illa ut på nätet senaste halvåret

Om rökning, alkohol och arbete m.m. (årskurs 7 och uppåt)

- Röker minst en gång i veckan
- Dricker alkohol minst en gång i månaden
- Skolkar minst en gång i månaden
- Sommarjobbade senaste sommaren

Aktiviteter för att åstadkomma förändringar (årskurs 7 och uppåt)

- Varit på möte med något politiskt parti
- Köpt varor som uppfyller vissa krav, t.ex. miljömärkning
- Diskuterat samhällsfrågor på forum och bloggar på nätet

Samtliga variabler finns dokumenterade i SCB:s metadatasystem (MetaPlus) och redovisas på SCB:s webbplats www.scb.se/barnulf under rubriken *Dokumentation*. På samma sida finns även formulären för alla år sparade under rubriken *Fördjupad information*.

1.1.3 Statistiska mått

I undersökningen redovisas andelen barn som svarat på ett visst sätt samt tillhörande felmarginal. Dessa statistiska mått redovisas indelade efter olika redovisningsgrupper (bakgrundsuppgifter). Vilka variabler som ingår i redovisningen finns det exempel på i andra stycket under *1.1.2 Variabler*.

1.1.4 Redovisningsgrupper

I undersökningen finns en mängd redovisningsgrupper. Bland de mest centrala kan nämnas kön, ålder, familjetyper, region, hushållets socioekonomiska grupp samt om barnet har svensk eller utländsk bakgrund. Skattningar för redovisningsgrupper med färre än 100 observationer redovisas inte.

Region är indelat efter en aggregering av Sveriges kommuner och Landstings (SKL) kommungruppsindelning. SKL genomförde en revidering 2011, vilken har förts in och ligger till grund för redovisningen av region i Barn-ULF fr.o.m. dubbelår 2012-2013.

1.1.5 Referenstider

Datinsamlingen sker löpande under året. Därigenom erhålls årsmedeltal för de olika undersökningsvariablerna.

För frågorna i undersökningen används följande referensperioder förutom aktuell tidpunkt vid intervju: *senaste halvåret, senaste 12 månaderna* samt *föregående sommar*.

1.2. Fullständighet

I Barn-ULF ställs ett 120-tal frågor, vilka berör flera olika välfärdsaspekter som t.ex. inflytande hemma och i skolan, psykisk hälsa, relationer med familj och vänner, fritid, materiella tillgångar. Syftet med dessa frågor är att täcka en så stor del som möjligt av barns levnadsförhållanden.

B.2 Tillförlitlighet

2.1 Tillförlitlighet totalt

Tillförlitligheten i en undersökning påverkas av följande feltyper:

Specifikationsfel	(se text nedan)
Urvalsfel	(se 2.2.1 Urval)
Ramfel	(se 2.2.2 Ramtäckning)
Mätfel	(se 2.2.3 Mätning)
Bortfallsfel	(se 2.2.4 Svartsbortfall)
Bearbetningsfel	(se 2.2.5 Bearbetning)

Det är främst noggrannheten eller det totala felet i en skattning som är av intresse vid statistikanvändningen. För beräkning av det totala felet krävs kunskaper om de olika feltypernas storlek. Den kunskap som finns är dock inte mätbar på alla punkter, varför exakta beräkningar av hela felets storlek sällan kan göras.

En typ av fel som kan uppstå är specifikationsfel, vilket uppstår när man inte mäter det som är avsett att mäta. När det gäller Barn-ULF kan ett specifikationsfel t.ex. uppstå om en fråga skulle vara ställd på ett felaktigt sätt så att barnen ger svar på något annat än det som egentligen var syftet med frågan. För att undvika denna typ av fel har enheten för mätteknik granskat formulär samt genomfört testintervjuer med ett urval av barn.

När det gäller övriga typer av fel så beskrivs dessa nedan under rubriken 2.2 Osäkerhetskällor.

2.2 Osäkerhetskällor

2.2.1 Urval

Urvalet till Barn-ULF är ett så kallat enstegs klusterurval, där ett första stratifierat urval görs för ULF/SILC i SCB:s register över totalbefolkningen (RTB) med folkbokförda individer i åldrarna 16 år och äldre. I de fall intervjupersonen i ULF/SILC, eller eventuell sambo till intervjupersonen, har barn i åldrarna 10–18 år som bor minst halva tiden i hushållet, så ingår barnet i urvalet till Barn-ULF.

Antal intervjuade personer i ULF/SILC uppgår år 2014 till 5 824 individer i åldrarna 16 år och äldre, varav 805 hushåll innehåller barn i åldrarna 10–18 år som bor där minst halva tiden. Antalet barn (10–18 år) i de 805 hushållen uppgår år 2014 till 1 194 och de utgör urvalet till Barn-ULF.

I och med att man inte undersöker hela populationen utan endast ett urval uppstår en osäkerhet, vilket benämns som urvalsfel och omfattar den slumpmässiga avvikelser från skattningen och förväntat värde.

Storleken på detta urvalsfel (slumpmässiga fel) i resultaten kan uppskattas i och med att felmarginaler anges. Med hjälp av en felmarginal kan ett så kallat konfidensintervall beräknas genom att ta skattat värde \pm felmarginalen. Konfidensgraden i dessa intervall är 95 procent och är ett mått på sannolikheten att man vid den valda proceduren ska erhålla ett intervall som innehåller det sanna populationsvärdet. Vidden på konfidensintervallet påverkas av antalet observationer som skattningen grundas på. Se mer under avsnitt 2.3 *Redovisning av osäkerhetsmått*.

2.2.2 Ramtäckning

De barn som ingår i urvalet till Barn-ULF är de vars föräldrar eller förälders sambo ingår i urvalet samt svarat i ULF/SILC. I och med detta påverkas Barn-ULF av de täckningsfel som förekommer för barnfamiljer med barn 10–18 år i ULF/SILC.

Det finns två typer av täckningsfel, undertäckning och övertäckning. Undertäckning innebär att vissa objekt i målpopulationen saknas i urvalsramen. I ULF/SILC skulle undertäckning innebära att det finns personer som är stadigvarande bosatta i Sverige men som inte är folkbokförda här och därmed inte finns med i *Registret över totalbefolkningen*, RTB. Undertäckningen i ULF/SILC är både absolut och relativt sett liten, varför undertäckningsfelen i såväl ULF/SILC som Barn-ULF är försumbara.

Den andra typen av täckningsfel, övertäckning, förekommer om det finns objekt i urvalsramen som inte tillhör den population som ska undersökas. Förekomsten av övertäckning bestående av avlidna och emigranter är känd och dessa individer gallras ut före intervjuerna i ULF/SILC. Den kända övertäckningen omfattar ca 1 procent av urvalet i ULF/SILC. Sedan finns det emigranter som har lämnat landet utan att ha uppgett detta för skattemyndigheten. Den här typen av övertäckning är dold och göms bland de i urvalet som är "ej anträffade". Se mer i detalj i den beskrivning av statistiken som görs för ULF/SILC, <http://www.scb.se/ulf/>, under fliken *Dokumentation*.

I serien *Bakgrundsfakta för befolkning och välfärd* publicerades 2010 rapporten *Övertäckningen i Registret över totalbefolkningen*. I denna gör man följande bedömning över omfattningen av övertäckningen RTB 2005:

"1997 uppskattades övertäckningen till 25 000 – 50 000 utomnordiska medborgare äldre än 20 år. Registerspåret 1998 skattar övertäckningen baserad på samma avgränsning till knappt 20 000. Under 2000-talet ökar registerspåret övertäckning med cirka 33 procent, det är rimligt att anta att om man 2005 gjorde om studien från 1997 så skulle man också få en ökning i skattningen av övertäckningens storlek.

Beroende på antaganden beträffande dödstal skulle man skatta övertäckningen till mellan 38 000 och 47 000 personer med utländskt medborgar-

skap. Om man räknar dödstalen för födda utrikes skulle övertäckningen vara i storleksordningen 57 000 till 74 000 utrikes födda. Gör man andra antaganden om förhållandet mellan dödstalen för utrikes födda och de som är födda i Sverige kommer man att få andra nivåer.”

Rapporten i sin helhet återfinns på följande länk:

http://www.scb.se/statistik/publikationer/BE9999_2009A01_BR_BE96BR1005.pdf

2.2.3 Mätning

Från och med år 2007 samlas uppgifterna till Barn-ULF in genom datorstödda telefonintervjuer (CATI, Computer-Assisted Telephone Interviewing), vilka följer ett framtaget frågeformulär. De barn som intervjuas är de vars föräldrar eller föräldrarnas sambo ingår i ULF/SILC. För att en intervju ska kunna genomföras krävs ett medgivande från både föräldrar och barn.

Det mätinstrument (formulär för intervju) som använts i Barn-ULF har tagits fram i samarbete med enheten för mätteknik, vilka har varit med och granskat formulär samt genomfört testintervjuer med ett urval av barn. Hur mätinstrumentet har använts beskrivs i dokumentationen av statistikens framtagning (SCBDOK) som finns på SCB:s webbplats, www.scb.se/barnulf (under rubriken ”Om statistiken/Dokumentation”). Där finns också mätinstrumentet återgivet i sin helhet i form av informationsbrev och frågeformulär.

Telefonintervjuer jämfört mot besöksintervjuer

Att samla in uppgifter via telefon kan medföra vissa nackdelar jämfört med besöksintervjuer. Till exempel finns vissa personer som har svårare att svara på känsliga frågor i en telefonintervju jämfört med om man sitter ansikte mot ansikte vid besök. Det finns även undersökningar som visar på att det är lättare att inte tala sanningsenligt i en intervju som görs via telefon jämfört med om mötet skett två personer emellan.

Användningen av telefon som verktyg för insamling kan också medföra vissa fördelar jämfört med besöksintervjuer. En fördel är att den så kallade intervjuareffekten antas bli mindre vid telefonintervjuer. Med intervjuareffekt avses den problematik som uppstår när intervjuarens och uppgiftslämnarens uppträdande riskerar att påverka frågeställningen samt svaret. Detta kan till exempel ske när man ser den andre personens kroppsspråk och ansiktsuttryck. En annan fördel är att både den som intervjuar och den som svarar kan känna sig mer anonyma. Telefonintervjuer är också mer tidseffektiva vilket möjliggör en mindre tidskrävande datainsamling.

Frågor som syftar bakåt i tiden

I Barn-ULF finns det några frågor som syftar bakåt i tiden för det senaste halvåret. I likhet med vuxna kan det vara svårt för barnen att minnas bakåt i tiden men för de yngsta barnen kan det även vara svårt att bedöma, t.ex. hur ofta något har skett under t.ex. det senaste halvåret. Exempel på några sådana frågor som ställs till barn är hur ofta de haft ont i huvudet det senaste året, hur ofta de haft svårt att somna, varit trötta i skolan etc. För att underlätta för barnen har givna svarsalternativ lästs upp, som till exempel: Varje dag / Några gånger i veckan / En gång i veckan / Någon gång i månaden eller / Mer sällan eller aldrig.

Systematiska fel

En annan typ av problem som kan uppstå vid insamlingen är ett så kallat systematiskt fel, vilket ger en skevhet (bias) i urvalets uppgifter jämfört med parametrarnas sanna värde. I motsats till urvalsfel, som nämnts tidigare under 2.2.1 *Urval*, avviker det systematiska felet hela tiden i en riktning vilket gör att felet inte går att minska eller helt ta bort genom utökning av antalet mätningar. Storleken av detta fel kan ofta inte beräknas utan det får istället bli en bedömning. Exempel på ett sådant fel är när barnen som intervjuas missuppfattat en fråga på grund av frågans formulering. För att minimera denna typ av fel och därmed öka validiteten görs en kontinuerlig översyn av frågorna i formuläret. Med validitet menas att man verkligen mäter det man vill mäta. I samband med att frågeformuleringar och/eller svarsalternativ justeras uppstår tidsseriebrott. Å andra sidan riskeras kvaliteten att försämrans om åtgärd inte sker i och med att frågeformulering inte fångar in det som denna undersökning avser att mäta, vilket kan leda till felaktiga slutsatser vid tolkning av statistiken. Med andra ord är det viktigt att anpassa frågeformuläret så att uppgiftslämnarna uppfattar en fråga på det sätt som det är tänkt. Om en fråga tolkas på ett annat sätt idag jämfört med tidigare riskerar man att få in svar som inte är tillförlitliga och som inte heller är möjliga att jämföra med svarsdata från tidigare år. Det är även viktigt att dokumentera eventuella förändringar och informera användarna om konsekvenserna.

Intervjuarutbildning för att förebygga mätfel

SCB:s utbildning för intervjuare är inriktad på att förebygga mätfel. För de intervjuare som intervjuar barn skickas därutöver även speciella instruktioner ut för att de på ett bättre sätt ska kunna bemöta barnen, vara mer observanta på hur de kan tänka, ifrågasätta etc. Trots utbildningsinsatserna kan det inte uteslutas att mätfel uppstår som beror på intervjuarna. Intervjuare kan missuppfatta instruktionen eller intervjuans svar, vilket kan orsaka systematiska fel i registreringen. SCB bedömer att missuppfattningar hos enstaka intervjuare inte snedvrider resultaten i nämnvärd utsträckning. Det är dock inte känt hur stort detta fel är eftersom inga studier gjorts ännu.

Missförstånd av frågor, intervjuens längd m.m.

Mätfel kan uppstå på grund av till exempel missförstånd eller hörfel under intervjun, vilka är mycket svåra att bedöma. En del uppgifter bygger på barnens egna uppskattningar, vilket också kan bidra till viss osäkerhet. Detta gäller exempelvis vid en fråga där barnet ska uppskatta hur många timmar som han/hon tittar på TV en vanlig vardag. Det är främst för de yngsta barnen som denna osäkerhet kan uppstå.

För kvalitetens skull är det viktigt att hålla en så kort intervju som möjligt men att samtidigt få med de frågor som är av betydelse för undersökningen. Om en intervju är lång finns risker att den som intervjuas blir okoncentrerad mot slutet, att han/hon slarvar med sina svar efter en viss tid (dvs. inte tänker över sitt svar utan bara försöker skynda på det hela) eller att han/hon avbryter intervjun innan den är slutförd.

2.2.4 Svartsbortfall

Svartsbortfall, vanligen förkortat till bortfall, uppstår när värdet på en eller flera variabler i en undersökning inte kan hämtas in. Saknas alla värden för ett undersökningsobjekt (person, företag, kommun osv.) är det frågan om *objektsbortfall*; saknas enbart vissa värden, handlar det om *partiellt bortfall*. Ett bortfall, även av måttlig storlek, kan medföra att redovisade värden under- eller överskattas.

Objektsbortfallet i Barn-ULF har under åren 2001–2013 varierat mellan 15 och 40 procent. År 2014 var bortfallet 43 procent (678 svarande av utvalda 1 194).

Det *partiella bortfallet* i Barn-ULF har varierat i storlek beroende på fråga. För de frågor där det förekom partiellt bortfall rörde det sig oftast om 1-4 barn som inte ville/kunde svara. Störst partiellt bortfall bland de frågor som ställdes till alla barn 10-18 år, var det på den frågan om det fanns någon i ens klass som är mobbad eller utanför (5 procent). Näst högst partiellt bortfall var det när barnen skulle svara på om de kunde vara med och bestämma hur skolmiljön skulle se ut (2 procent).

Bortfallsfel i skattningen uppstår om undersökningsvariabeln skiljer sig mellan de som har svarat och de som inte har svarat. Bedömningar av bortfallsfelets storlek är i allmänhet mycket svåra att göra. Av naturliga skäl kan man endast i undantagsfall göra empiriska studier av detta. Det handlar då om avstämningar mot uppgifter som insamlats på annat sätt, men i allmänhet är man hänvisad till mer eller mindre välgrundade rimlighetsbedömningar.

Bortfallsfelen i skattningarna blir mindre ju mer bortfallsobjekten liknar svarsobjekten i respektive uppräkningsgrupp. Den gruppvisa uppräknningen, som görs utifrån ett antal hjälpvariabler, tenderar att minska bortfallsfelen men kan inte ta bort dem helt. Om bortfallet är stort i vissa befolkningsgrupper kan det medföra ett avsevärt systematiskt fel i resultatredovisningen.

En studie av bortfall från 2010 i Barn-ULF visar att andelen som inte deltar i undersökningen är större bland utrikes födda jämfört med bland de som är födda i Sverige samtidigt som levnadsförhållandena för dessa två grupper i vissa fall skiljer sig. Med hjälp av vikter är det möjligt att minska denna snedvridning av resultaten men dock inte ta bort skevheter fullt ut. Varje person som inte deltar i undersökningen har nämligen i någon utsträckning unika egenskaper som inte kan ersättas. Studien visade att det även fanns större bortfallsrisk bland äldre barn.

Som nämnts ovan används vikter för att kalibrera (justera) skattningarna. Kalibreringen görs mot bland annat de kända uppgifterna i *Registret över totalbefolkningen* (RTB).

För att minska bortfallets eventuellt snedvridande effekt används en uppsättning hjälpvariabler i estimationen. Hjälpvariablerna hämtas från *Registret över totalbefolkningen* (RTB), *Utbildningsregistret* (UREG) och *Inkomst- och taxeringsregistret* (IoT). Hjälpvariablerna används sedan i estimationen för att kalibrera (justera) skattningarna mot de totala summorna av uppgifter i registret,

vilka är kända för motsvarande variabler. De hjälpvariabler (bakgrundsfaktorer) som används är: kön, ålder, region, födelseland, utbildning och civilstånd för föräldrar och variablerna kön och ålder för barn.

2.2.5 *Bearbetning*

Bearbetningsfel är fel som kan uppkomma när man bearbetar det insamlade materialet, manuellt eller maskinellt.

För vissa typer av fel som uppkommer vid databeredning (dataregistrering, kodning och granskning/rättning) kan man efter studier som bygger på upprepning av dessa moment ibland dra slutsatser om både risker och konsekvenser.

Andra bearbetningsfel beror på den ”mänskliga faktorn”, t.ex. beräkningsfel, programmeringsfel och systemfel. Risken för att de ska inträffa och den konsekvens detta får för statistiken är mycket svår att beräkna. SCB arbetar kontinuerligt för att minimera riskerna för negativ inverkan på statistikens tillförlitlighet på grund av fel som beror på den ”mänskliga faktorn”, både förebyggande och genom snabba åtgärder när sådana fel upptäcks.

Bearbetningsfel i arbetet med insamling av uppgifter till Barn-ULF kan uppstå om instruktionerna för dataregistrering, granskning och kodning leder till missuppfattningar. Bearbetningsfel kan även förekomma vid framtagning av tabeller. Genom kontroller med efterföljande upprättning tas de flesta bearbetningsfelen bort.

Inga särskilda studier har genomförts för att försöka bedöma storleken på eventuella bearbetningsfel i Barn-ULF men under bearbetningsfasen kontrolleras datamaterialet kontinuerligt och inget tyder på att det finns kvarvarande bearbetningsfel som snedvrider statistiken i någon riktning.

2.2.6 *Modellantaganden*

Vid redovisning har det satts en gräns på 100 intervjusvar för att den skattade uppgiften ska redovisas. Detta för att hålla felmarginalen för redovisade skattningar på en relativt låg nivå, se mer under avsnitt 2.3 *Redovisning av osäkerhetsmått*.

För övrigt görs inga andra modellantaganden för Barn-ULF än den metodik som redovisats i ovanstående avsnitt.

2.3 **Redovisning av osäkerhetsmått**

En felmarginal är det tal (osäkerhetsmått) som läggs till respektive dras från en skattad parameter när man bildar ett konfidensintervall. Vid redovisning av uppgifter från Barn-ULF ingår både andelsskattningar och felmarginaler (beräknade för ett 95-procentigt konfidensintervall), där felmarginalen här ger ett mått på urvalsfelet. Uppgifterna publiceras i Statistikdatabasen (SSD), i tabeller samt i rapporter. Ju mindre en redovisningsgrupp är desto osäkrare blir skattningarna. Därmed har det satts en gräns på att minst 100 barn ska ha svarat

för att skattat värde ska redovisas.

Vid redovisning av de olika indikatorerna för samtliga barn uppdelat på pojkar och flickor varierar felmarginalen från ± 1 till ± 4 procentenheter. Redovisas uppgifter även för åldersgrupper ökar felmarginalsvärdena för vissa indikatorer med några procentenheter och ger därmed större konfidensintervall. Jämförs felmarginalsvärdena mellan flickor och pojkar har de storleksmässigt ungefär samma värden.

B.3 Aktualitet

3.1 Frekvens

Undersökningen genomförs löpande under ett kalenderår och publicering sker sedan följande år. Vanligen redovisas resultaten för två år som slås ihop till ett så kallat dubbelår innan redovisning, vilket medför att uppgifter för 2014 slås ihop med 2013 (året dessförinnan var det 2013/2012 som redovisades etc.). Detta görs för att få ett större underlag som grund för redovisningen. Vissa år görs även en rapport för ett visst ämnesområde, t.ex. hälsa, fritid, sociala relationer eller skolan.

3.2 Framställningstid

Framställningstiden är i vanliga fall ca 5 månader och sker efter undersökningsårets (kalenderårets) slut. För 2013 års undersökning var dock framställningstiden 6 månader, vilket bland annat hade sin grund i att det skett många förändringar i formulär jämfört med undersökningsåren före.

3.3 Punktlighet

Publicering skedde i enlighet med gällande tidsplan.

B.4 Jämförbarhet och sammanvändbarhet

4.1 Jämförbarhet över tiden

Undersökningen genomfördes under år 2001–2005 som besöksintervjuer i samband med vuxenintervjun i ULF. Barnen fick då svara på frågor som spelades upp i hörlurar från en cd-spelare, och kryssade sedan för sina svar i en svarsblankett. Möjligheterna till jämförelser över denna tidsperiod är mycket goda.

Under 2006 genomfördes ca hälften av intervjuerna som besöksintervjuer och den andra hälften som datorstödda telefonintervjuer, och från och med 2007 samlas alla uppgifter in genom telefonintervjuer. Jämförelser som gjorts mellan insamlingsmetoderna, t.ex. hur svaren fördelas mellan olika svarsalternativ, har visat på att det finns skillnader i hur barnen svarat för en mängd olika frågor. Det förekommer således brott i tidsserierna på grund av övergången från besöks- till telefonintervju vilket medför att uppgifterna före och efter ej bör jämföras. Det gjordes inga förstudier innan denna övergång på grund av resursskäl. Möjligheterna till jämförelser från 2007 och framåt är däremot mycket goda i och med att

det är en samma insamlingsmetod för dessa år. Detta med undantag för ändringar av ett par frågor 2009.

Inför 2009 års undersökning genomfördes en översyn av frågeinnehållet i Barn-ULF. Översynen ledde till att en del frågor togs bort för att ge plats åt andra samt att några frågor omformulerades. Omformuleringen av frågorna medförde tidsseriebrott, vilket innebär en försämrad jämförbarhet över tid. Hur mycket detta påverkar jämförelse över tid beror på hur mycket frågan har ändrats, vilket är olika för olika frågor. Ett exempel på en omformulering är tillägget av ordet "Internet" så den nuvarande frågan lyder: "Hur många dagar brukar du göra något av följande på fritiden: Följa med i nyheterna på TV, radio, i tidningen eller på Internet?" Under områdena fritid och skola tillkom även ett antal nya frågor 2009, vilket också medför att jämförelser med tidigare år inte kan genomföras.

Inför 2013 års undersökning gjordes en ytterligare översyn av frågorna som ingår i Barn-ULF. Ett tiotal frågor fick så pass stora omformuleringar att det medförde tidsseriebrott. Tre frågor togs bort helt. Det fanns några påståenden som formulerades om så det blev frågor som t.ex. "Jag har svårt att sitta still och koncentrera mig." blev "Hur ofta har du svårt att sitta still och koncentrera dig?". För de frågor som en större förändring innebär detta ett tidsseriebrott och jämförelse bakåt i tiden blir därmed inte möjligt.

Inför 2014 års undersökning togs sex frågor bort och 16 frågor justerades lite (så pass lite att det ej påverkar jämförelser med tidigare år).

4.2 Jämförbarhet mellan grupper

Uppgifter från ULF/SILC-intervjun kan användas för att bilda redovisningsgrupper i Barn-ULF. I och med Barn-ULF:s koppling till ULF/SILC är möjligheten till jämförelser mellan grupper utifrån barnets bakgrund som t.ex. barn med svensk/utländsk bakgrund, barn i arbetar-/tjänstemanna-/företagarhushåll, barn med ensamstående/sammanboende föräldrar och barn som bor i olika kommuntyper mycket goda.

Vid jämförelse tar man hjälp av redovisade felmarginaler för att se om eventuella skillnader är signifikanta. Konfidensintervall beräknas med hjälp av felmarginaler och om konfidensintervallen för respektive grupp inte överlappar varandra så finns en statistiskt signifikant skillnad.

4.3 Samanvändbarhet med annan statistik

Förutom att Barn-ULF i sig är en unik datakälla så ger den tillsammans med ULF/SILC en sammanhållen bild av befolkningens levnadsförhållanden, både för gamla och unga. Barn-ULF används även som komplement till den registerbaserade Barn- och familjestatistiken som publiceras av SCB.

B.5 Tillgänglighet och förståelighet

5.1 Spridningsformer

Publicering sker på SCB:s webbplats. Där publiceras tabeller samt uppgifter i SCB:s statistikdatabas. I samband med publiceringen ges även ett pressmeddelande ut.

5.2 Presentation

Publiceringen innehåller 13 tabeller där drygt 100 indikatorer över barns välfärd och presenteras på Barn-ULF:s webbsidor, se www.scb.se/barnulf. Statistikerna finns tillgängligt både i form av färdiga tabeller och i SCB:s Statistikdatabas.

5.3 Dokumentation

Framställningen av statistikregistret och statistiken beskrivs i *Dokumentation av statistiken (SCBDOK)*. Statistikens kvalitet beskrivs i innevarande dokument, *Beskrivning av statistiken (BaS)*. Detaljerad information om mikrodata finns beskrivet i *Dokumentation av mikrodata (MetaPlus)*. Samtliga dokumentationer finns på SCB:s webbplats, www.scb.se/barnulf. Där finns även frågeformulären publicerade. Därutöver tas även en variabellista i Excelformat fram som beskriver variabelnamn och frågor med tillhörande svar (om denna önskas kontaktas statistikansvarig, se sid.2).

5.4 Tillgång till primärmaterial

SCB utför på uppdragsbasis specialbearbetningar av Barn-ULF (samtliga årgångar). Forskare och utredare kan efter särskild prövning få tillgång till avidentifierade mikrodata. Utlämnandet görs via det så kallade MONA-systemet (Microdata Online Access) som innebär att tillgång till datamaterialet ges via en uppkoppling mot SCB:s särskilda internetdomän för datautlämnande.

Hittills har det varit möjligt att hämta uppgifter från ULF/SILC eller andra register och matcha på materialet från Barn-ULF. Denna möjlighet kommer dock att upphöra i och med avidentifieringen av Barn-ULF, se avsnitt A.8 *Gallringsföreskrifter*. Vid skapandet av observationsfilen (mikrodata) för Barn-ULF läggs dock ett flertal föräldravariabler från ULF/SILC till. Därmed kvarstår vissa möjligheter för analys mellan uppgifter från barn och deras föräldrar.

5.5 Upplysningstjänster

Ytterligare upplysningar om undersökningen kan lämnas av:

Helena Rudander
Telefon: 08-506 941 24
E-post: fornamn.efternamn@scb.se